

SECTION 1. THEORY AND HISTORY OF CULTURE

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-667-6-1>

ICONOLOGICAL METHOD IN ART HISTORY AS A STUDY OF CULTURAL MEMORY

ІКОНОЛОГІЧНИЙ МЕТОД В МИСТЕЦТВОЗНАВСТВІ ЯК ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ

Halibei K. S.

*Postgraduate student at the Faculty
of History and Philosophy
Odesa I. I. Mechnykov
National University,
Researcher
Odesa Museum of Western
and Eastern Art
Odesa, Ukraine*

Галібей К. С.

*аспірантка факультету історії
та філософії
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова,
наукова співробітниця
Одеський музей західного
і східного мистецтва
м. Одеса, Україна*

Розглядається один з методів атрибуції та інтерпретації художніх творів, який дозволяє побачити спадкоємність образів в просторі культурної пам'яті.

Особливо актуальним вектором розвитку сучасного українського мистецтвознавства та культурології в умовах формування незалежної України, та підсилений подіями українсько-російської війни, став вектор вивчення та переосмислення образотворчого мистецтва України, його історії та символіки. Про це говорить кількість статей, монографій, наукових та науково-популярних видань, матеріалів науково-практичних конференцій та мистецьких проєктів, присвячених дослідженню української візуальної культури, її діячам та музейним колекціям країни.

На цій царині доречним виглядає застосування методів, сформованих в європейській мистецтвознавчій галузі ще в ХХ столітті та успішно використаних для дешифровки творів, які ми можемо називати шедеврами, тобто тими «досконалими творами, що є зразком не лише певної конкретно-історичної доби, а й вважається довершеним поза її межами» [7, с. 575], що могло б стати корисним для українських

дослідників, та звернути увагу не лише на формальну сторону досліджень мистецтва.

Про іконологічний метод для аналізу українського абстрактного мистецтва, яке постає особливо важливим для України в умовах деколонізації, пише сучасна вітчизняна художниця та кандидатка мистецтвознавства Антоніна Дубрівна у своїй монографії «Абстракція як феномен образотворчого мистецтва України» [6]. До використання методу для інтерпретації продуктів візуальної культури звертається у своїх наукових працях і сучасна українська історикиня Катерина Діса [5].

Ключові слова: іконологія, культурна пам'ять, мистецтвознавство, візуальні дослідження культури, мистецтво.

Перед тим, як перейти до встановлення логічного зв'язку між дослідженнями предметів образотворчого мистецтва та культурною пам'яттю ввижається необхідним визначення понять «культурної пам'ять» та сутності самого методу іконології.

Іконологію, як метод, який глибоко та всебічно аналізує філософський, культурний, історичний, економічний та соціально-політичний контекст, у якому створено предмет візуального мистецтва, виводить ще напочатку ХХ століття у своїх практичних дослідженнях німецький інтелектуал, антрополог та теоретик мистецтва Абі Варбург, хоча витоки самого методу сягають ще доби бароко, а саме трактату «Іконологія» Чезаре Ріпі [4, с. 11–12]. Молодший колега та сучасник Варбурга, дослідник європейського мистецтва Ервін Панофський розвинув цей метод, транспортувавши його з навколо академічних практик Варбурга у теоретичний вимір. Окрім цього, Панофський у своїх працях приділяв важливу роль у формуванні предмету мистецтва саме замовнику, не залишаючи тотальну відповідальність за готовий твір на техніку та інтелектуальний і мистецький таланти майстра [3]. Тобто сам твір мистецтва народжується у тісній взаємодії, між тим хто його створює в буквальному сенсі та тим, хто вкладає різноманітний ресурс у його створення, тож сам творчий задум лишається фактично нерозгаданою таємницею цієї синергічної взаємодії.

Іконологічний метод може використовуватися в різних галузях гуманітарних знань, адже фактично поєднує в собі дослідження в області історії, філософії, економіки, політики, формуючи поле для рефлексій та інтерпретацій, і як наслідок, глибшого розуміння сенсів мистецького твору. Так само проблема дослідження культурної пам'яті зараз постає міждисциплінарною цариною пошуків, що поєднує спеціалістів вище перерахованих галузей.

«Культурна пам'ять – це свого роду інституція. Вона екстеріоризується, об'єктивується та зберігається в символічних формах...

Її можна переносити з однієї ситуації в іншу та передавати від одного покоління до іншого» [1, с. 110] – так характеризує феномен сучасний німецький історик релігії і культури, автор концепції колективної пам'яті Ян Ассманн.

У просторі культурної пам'яті форми пафосу (за Варбургом) не вмирають, а плавно переходять одна в іншу, трансформуючись під впливом мистецьких смаків, філософських ідей та історичних подій. Твори мистецтва мовчазні, коли вони позбавлені контексту та інтерпретації і не можуть зводитися лише до оцінки з точки хору цінності матеріалів чи вправності техніки. Найпоказовішим прикладом репрезентації культурної пам'яті у вигляді пам'яток візуальної культури став масштабний, безпрецедентний, однак незавершений проект Абі Варбурга «Мнемозіна», що носить ім'я давньогрецької титаніди, богині пам'яті і фактично описує всю сутність проекту. Якщо, за Ассманом, пам'ять зберігається у символічних формах, а мистецтво є однією із них, згідно Ернсту Кассіеру, то саме воно виступає тим необхідним архівом, здатним вмістити, зберегти а передати форми вираження духовних, естетичних та філософських практик та надбань у просторі візуальної культури, яка є об'єктом міждисциплінарних досліджень і без якої неможливо уявити сучасний бурхливий інформаційний світ. Доцільність та цінність методу полягає в тому, що він може бути використаний як для аналізу мистецтва старих майстрів, так і для нефігуративного живопису та сучасного мистецтва: «іконологічний метод наукового аналізу сприяє розумінню змісту абстрактних форм у творах образотворчого мистецтва, а також допомагає визначити витоки творчої філософії» [6, с. 17].

Висновки: В умовах війни, коли частина творів мистецтва евакуйована, пам'ятки викрадаються або знищуються окупантами, в умовах деколонізації та трансформацій історичних наративів, для співробітників художніх музеїв, культурологів та мистецтвознавців наукові дослідження набувають практиологічних відтінків. Адже завдяки глибокому іконологічному та іконографічному аналізу творів, зокрема українських майстрів, ми можемо побачити цілісність і не відірваність мистецтва від інших важливих складових національної та світової культури, де буде можливо дослідити не лише атрибуцію, провенанс, але і віднайти необхідний аксіологічний аспект мистецьких творів та дослідити культуру пам'ять українців.

Література:

1. Assmann J. Communicative and cultural memory. Cultural memory studies : an international and interdisciplinary handbook. Berlin ; New York, 2008. P. 109–118.

2. Gombrich E. H. *Icones symbolicae: philosophies of symbolism and their bearing on art* (1972). *Symbolic images*. London : Phaidon Press Limited, 1993. Vol. 2. P. 123–195.

3. Panofsky E. *Early Netherlandish painting: its origins and character*. New York : Harper & Row, 1971. 573 p.

4. Галібей К. С. Витоки іконологічного методу у Абі Варбурга. XXIV наукові читання пам'яті Георгія Флоровського: матеріали конференції студентів і аспірантів / за ред. І. В. Голубович, К. В. Райхерт. Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2024. С. 10–14.

5. Диса К. Л. Іконографічний/іконологічний метод інтерпретації візуальних джерел у курсі «Історія повсякденного життя у ранньомодерній Європі». *Docendo discimus – Навчаючи вчимося: методологія нових ділянок історичного знання та її впровадження у навчальні практики* : зб. ст. / упоряд. Н. Яковенко, С. Бліндер ; наук. ред. Н. Яковенко. Київ : Дух і Літера, 2020. С. 55–72.

6. Дубрівна А. П. Абстракція як феномен образотворчого мистецтва України : монографія. Київ : Автограф, 2022. 200 с.

7. Шедевр. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : Академія, 2007. Т. 2 : М–Я. С. 585.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-667-6-2>

INTERACTIONAL-EMOTIONAL ANALYSIS: TOWARD A NEW METHOD IN MUSICOLOGY

Obolenska M. M.

*Ph.D in Art Studies, Leading accompanist,
Lecturer at the Department of Interpretology and Music Analysis
Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts
Kharkiv, Ukraine*

The contemporary cultural landscape is characterized by rapid transformation and an increasing emphasis on the emotional dimension of human experience. In recent decades, emotional intelligence has emerged as an independent interdisciplinary field encompassing psychology, sociology, neuroscience, and communication studies. Since music as an art form is inherently connected with emotional expression and perception, the integration of the emotional dimension into musicological and performance analysis becomes both necessary and theoretically justified.